

## BASEL II STANDARTLARI'NIN KOBİ'LER ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK ANKET UYGULAMASI

Nevin YÖRÜK\*

### ÖZET

*Basel-II bankaların sermaye yeterliliği standartlarını yeniden belirleyen ve risk yönetimini ön plana çıkaran kapsamlı bir düzenlemedir. 2007 yılının başında Avrupa Birliği ve G-10 ülkelerinde, 2009 yılından itibaren ise ülkemizde uygulanacaktır. Basel-II standartları ile bankaların risk ölçüm ve kapasitelerinin artması ve böylece daha sağlam bir bankacılık sistemine sahip olmaları hedeflenmektedir. Basel-II düzenlemeleri bankacılık ve finans sistemine yönelik olmakla birlikte, sistemden kredi kullanmak isteyen KOBİ'leri de çok yakından ilgilendirmektedir. Basel-II standartları ile geleneksel kredilendirme sürecinden, risk odaklı kredilendirme sürecine geçilerek KOBİ'lerin kullanacakları kredilerin vadesi, miktarı, fiyatı ve teminatları etkilenecektir.*

*2009 başından itibaren Türkiye'de uygulamaya konulması planlanan uluslararası Basel-II Standartları'nın ülkemizdeki KOBİ'ler tarafından anlaşılması ve uygulanmasına, Basel-II'ye geçiş sürecinde firmaların yaşayacağı finansman sorunlarının belirlenmesine, Basel-II Standartları'nın KOBİ'ler üzerinde yaratacağı potansiyel rekabetin araştırılmasına yönelik olarak bir anket formu hazırlanarak uygulanmıştır. Anket sonuçlarına göre Amasya ili KOBİ'leri Basel-II kriterlerinden haberdar olup, geçiş sürecini sorunsuz yaşayacaklarını düşünmektedirler.*

*Anahtar sözcükler: Basel-II, KOBİ, KOBİ kredileri*

### 1. Giriş

Küreselleşme ile birlikte uluslararası finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler, yoğun rekabet ortamı, teknoloji ve iletişim alanındaki baş döndürücü yenilikler tüm işletmeleri yakından ilgilendirmektedir. Yaşanan gelişmeler ve uluslararası yasal düzenlemeler, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de işletmelerin büyük bölümünü oluşturan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri (KOBİ) önemli derecede etkilemektedir.

Finansal sistemi düzenleyici otoriteler tarafından alınan ve son dönemde uluslararası finansal kuruluşların gündeminde ağırlıklı olarak yer tutan Basel-II düzenlemeleri, başta bankalar olmak üzere tüm işletmeleri çok yakından ilgilendirmekte ve bu sürece süratle uyum sağlamalarını zorunlu getirmektedir. En genel tanımı ile Basel-II; G-10 ülkelerinin Merkez Bankası

---

\* Doç.Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü,  
([nyoruk@gop.edu.tr](mailto:nyoruk@gop.edu.tr))

başkanları tarafından 1975 yılında Uluslararası Ödemeler Bankası (Banks for International Settlements - BIS) bünyesinde oluşturulan Basel Bankacılık Düzenleme Komitesi tarafından geliştirilen ve bankacılık sektöründe risk yönetimi ile piyasa disiplini geliştirmek, aynı zamanda da sermaye yeterliliğinin etkinliğini artırarak daha verimli bir bankacılık sistemini yapılandırmak suretiyle finansal istikrara katkıda bulunmak amacıyla oluşturulan standartların bütünüdür. Basel-II düzenlemeleri, G-10 ile AB ülkelerinde 2007 yılı başından itibaren, Türkiye'de ise 2009 yılı başından itibaren kademeli olarak uygulanmaya başlanacaktır.

Basel-II düzenlemeleri bankacılık ve finans sistemine yönelik olmakla birlikte, sistemden kredi kullanmak isteyen KOBİ'leri de çok yakından ilgilendirmektedir. Basel-II standartları ile geleneksel kredilendirme sürecinden, risk odaklı kredilendirme sürecine geçilerek KOBİ'lerin kullanacakları kredilerin vadesi, miktarı, fiyatı ve teminatları etkilenecektir.

Çalışmada Basel-II düzenlemeleri ele alınarak önemi ve özellikleri KOBİ'ler açısından incelenerek, ülkemizde 2009 başından itibaren uygulanmaya konulması planlanan uluslararası Basel-II-Standartları'nın ülkemizdeki KOBİ'ler tarafından anlaşılması ve uygulanmasına, Basel II'ye geçiş sürecinde firmaların yaşayacağı finansman sorunlarının belirlenmesine, Basel-II Standartları'nın KOBİ'ler üzerinde yaratacağı potansiyel rekabetin araştırılmasına yönelik olarak yapılan anket sonuçları yorumlanarak değerlendirilecektir.

## **2. Basel-II Standartları**

Ülkelerin merkez bankalarının bir araya gelerek oluşturdukları uluslararası bir kuruluş olan BIS (Bank for International Settlements) bünyesinde, 1974 yılında, bankaların dünya çapında ortak standartlarda çalışmasını sağlamak üzere "Basel Komitesi" Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi (Basel Committee on Banking Supervision -BCBS) oluşturulmuştur (Ayadi ve Rossi, 2005; 1).

Bu Komite tarafından 1988'de yayınlanan "Basel-I Standartları" ile bankaların uymaları gereken çalışma kriterleri belirlenmiş ancak, sadece olası kredi kayıplarından kaynaklanan "kredi riski"ni içeren Basel-I düzenlemeleri, 1996 yılında faiz ve kur değişimlerinden kaynaklanan "piyasa riski"ni de içerecek şekilde yeniden düzenlenmiş ve riske daha duyarlı hale getirilmiştir. "Herkese tek beden elbise" yaklaşımını benimseyen Basel-I ile karşılaştırıldığında daha üst standartlar getiren Basel-II'de ise, "kredi riski" ve "piyasa riski" tanımı değişikliğe uğramış, belge-kayıt düzenindeki eksiklikler, bilgisayar sisteminin çökmesi gibi son dönemde firma iflaslarını tetikleyen

hususlar "operasyonel risk" kavramı altında ilk defa değerlendirmeye alınmış ve banka sermaye katsayısı ile ilişkilendirilmiştir. Buna göre bankalar, karşılaşılabilecekleri tüm risklere ilişkin asgari %8 oranında sermaye bulundurmaları zorunluluğu ile karşı karşıya kalmışlardır (Babuşcu, 2005; 266).

$$\text{Sermaye} / (\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} + \text{Operasyonel Risk}) = \%8$$

Basel-II düzenlemeleri ile finansal sistemin güvenlik ve istikrarının teşvik edilmesi, rekabet eşitliğinin daha da iyileştirilmesi, kredi verme sürecinin ağırlıklı olarak gerçek riskler üzerinde yoğunlaşmasının sağlanması, bankanın bireysel risklerini dikkate alan yaklaşımların teşvik edilmesi, banka gruplarının risklerinin konsolide bazda dahil edilmesinin de sağlanması amaçlanmıştır.

Basel-II, risklerin daha duyarlı ölçülmesi, her bankanın risk profilinin ayrı ayrı belirlenmesi, banka üst yönetimine düşen sorumlulukların artırılması ve finansal tabloların bankanın gerçek durumunu en iyi biçimde yansıtacak şekilde açıklanması suretiyle finans sektörünün oyuncuları arasındaki asimetrik bilginin minimize edilmesi ve bu sayede daha rekabetçi, sağlam ve istikrarlı bir finans sektörüne erişilmesini sağlamak ve bu şekilde bankalarda etkin risk yönetimi, denetimi ve piyasa disiplini gerçekleştirmek üzere oluşturulmuş standartlar olarak tanımlanmaktadır (Yayla ve Kaya, 2005; 4).

Altman ve Sabato(2005) ile Aras(2005) çalışmalarında, sermaye yeterliliği hesaplamalarında oldukça köklü değişiklikler getiren Basel- II'nin temel yapısı üç sacayağı olarak da ifade edilebilecek olan üç yapısal bloktan oluştuğunu belirtmektedirler. Bu yapısal blok;

**Tablo 1 : Basel-II'nin Yapısal Blokları.**

<b>BASEL II</b>		
<b><u>I.YAPISAL BLOK</u></b> <b>Asgari Sermaye Yeterliliği</b>	<b><u>II.YAPISAL BLOK</u></b> <b>Denetim Otoritesinin İncelenmesi</b>	<b><u>III.YAPISAL BLOK</u></b> <b>Piyasa Disiplini</b>
- Kredi Riski - Operasyonel Risk - Riski Azaltma - Teminat	- Sermaye ve Risk yönetim süreçleri, - Sermaye yeterliliği - Sermaye karşılığı düzeyi, - Sermaye seviyesinin proaktif izlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması	- Risk yönetimi yaklaşımı, - Sermaye seviyesi, Risk ve iş kollarına göre sermaye analizi

Kaynak: Powell,.A., "Basel II and Developing Countries: Sailing through the Sea of Standards", Universidad Turcuato Di Tela and The World Bank, 2004.

i) Asgari Sermaye Yeterliliği: Nicel değerlendirme yapılmasına olanak vermekte ve bankanın risklere karşı elinde bulundurması gereken asgari sermaye tutarına ilişkin olan bölümdür.

ii) Denetim Otoritesinin İncelenmesi: Niteliksel değerlendirmenin yer aldığı bu bölümde bankaya ve denetçilere özel görevler yüklenmekte ve bu sayede bankanın iç kontrol ve diğer kurumsal yönetim ilkelerinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu prensibin amacı, bankaların doğru bir şekilde değerlendirilmiş risklerine karşılık tutmaları gereken sermayeyi belirleyecek birer içsel ölçüm ve derecelendirme yöntemine sahip olduklarından emin olabilmek, bir bankanın sermayesinin riskini karşılamakta yetersiz kalması durumunda, gözetim ve denetim otoritesinin erken müdahale edebilmesini sağlamaktır.

iii) Piyasa Disiplini: Kamuya açıklama yapma yoluyla "piyasa disiplininin" sağlanmasına ilişkin bölüm ile amaçlanan ise, bankaların kendisi ile ilgili tüm bilgileri, zamanında ve şeffaf bir şekilde açıklamasını sağlamak, böylece piyasa katılımcılarının değerlendirmelerinin anlamlı olmasına yardımcı olabilmektir.

Babuçu (2005), Basel II düzenlemeleri çerçevesinde, risk türüne göre asgari sermayenin hesaplanmasında risk türüne göre farklı yaklaşımları Tablo 2'de gösterildiği biçimde sınıflandırmıştır.

**Tablo 2:** Asgari Sermayenin Hesaplanması.

<b>Asgari Sermayenin Hesaplanması</b>		
<u>Kredi Riski</u>	<u>Operasyonel Risk</u>	<u>Piyasa Riski</u>
- Standart Yaklaşım - İDD Yaklaşım	- Temel Gösterge Yaklaşımı, - Standart Yaklaşım - İleri Ölçüm Yaklaşımı	- Standart Yaklaşım - Riske Maruz Değer Yöntemleri Yaklaşımı

Basel II- düzenlemeleri, kredi riski düzenlemeleri ile ilgili olarak, asgari sermaye oranının hesaplanmasında iki farklı yaklaşım önermektedir; standartlaştırılmış yaklaşım (SY-standardize approach) ve içsel derecelendirmelere dayalı yaklaşım (İDDY-internal ratings based approach). Bu yaklaşımlar risk ağırlıklarının belirlenmesindeki karmaşıklığa göre farklılık göstermektedir.

İlseven (2005), Türkiye Finans Yöneticileri Vakfında yaptığı konuşmada, Yapısal anlamda bakıldığında Basel-II ile birlikte, durağan bir değerlendirme yaklaşımı olan "Risk Raporlaması"na dayalı sistemden, dinamik bir yaklaşım tarzı getiren "Risk Ölçümlemesine" dayalı bir sisteme geçildiğini

ifade etmiştir. Bu sistemin temelinde, "Risk Odaklı Sermaye Yönetimi" ve "Risk Odaklı Kredi Fiyatlaması", yani etkin risk yönetimi yer almaktadır. Bu yeni yaklaşımla birlikte, bilanço verilerinden çıkarılan firma derecesine bağlı olarak firmaların kredi talepleri, "firmanın risk seviyesi" ve "kredinin risk seviyesi" başlıkları altında değerlendirilmektedir. "Firmanın risk seviyesi", derecelendirme sistemi ile ifade edilirken, "kredi işleminin riskliliği" kredinin türü, vadesi ve teminat yapısı gibi unsurların değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu değerlendirme sonrasında, "riske göre kredi fiyatlaması" yapılmakta, "her kullanıcıya göre bir risk değeri, her değere göre bir kaynak maliyeti" belirlenerek, firma ve kredi riski doğrudan kredi fiyatına yansıtılmaktadır.

### **3. Basel-II Standartları ve KOBİ'ler**

Türkiye'deki yapılan çalışmaların büyük çoğunda, küçük ve orta boy ölçekli işletmelerin sorunları arasında finansal sorunlar birinci sırayı almaktadır. KOBİ'lerin finansman sorunlarının temeline bakıldığında ise kredi yolu ile finansmandaki sorunlarının önemli yer tuttuğu görülmektedir.

Basel-II ile yapılan düzenlemeler, bankalardan kredi kullanan şirketler için yeni yaptırımlar getirmektedir. Basel-II düzenlemelerinin KOBİ'lere etkisi, bankalar için minimum sermaye yükümlülüğü düzenlemelerinden kaynaklanan dolaylı bir etkidir.

Basel-II düzenlemeleri, KOBİ tanımına giren işletmelerin belli koşulları yerine getirmeleri sonucu edinecekleri nitelikler yolu ile bankalar nezdinde ayrıcalıklı ve öncelikli muamele görmelerini öngören bir çerçeve getirmektedir. Bu çerçevenin etkisi kendini özellikle iki noktada hissettirmektedir:

(i) finansman kaynaklarına "*erişebilirlik*" ve

(ii) erişilen kaynakların kullanımında karşılaşılabilecek "*maliyet*".

Buna göre, tüm firmalar bankalardan aynı maliyetle kredi kullanamayacaklar, bankalar KOBİ'lerden daha güçlü teminatlar talep edeceklerdir.

Basel-II düzenlemesinde, bankalar, KOBİ kredilerinin risk değerlemesinde standart yaklaşım ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları (İDDY) kullanabilirler.

#### **3.1. Standart Yaklaşım**

Standart yaklaşımda, kredi risk ağırlıklarının değerlendirilmesinde kredi talep edenin derecelendirme kuruluşundan aldığı derecelendirme notuna bakılmaktadır. Basel-II'deki Standart Yaklaşım'ın Basel-I'e göre getirdiği en

önemli yenilik, ilgili risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız derecelendirme kuruluşları (Standard&Poors, Moody's gibi.) tarafından ülke, bankalar ve şirketlere verilen derecelendirme notlarının kullanılmasıdır.

Buna göre, derecelendirme notu yüksek olan firmalar diğerlerine göre daha düşük maliyetli kredi kullanabileceklerdir (Tablo 3). Bunun nedeni, böyle bir durumda ilgili bankanın; daha az risk alacak olması, karşılık olarak daha az sermaye tutacak olması ve giderek daha az kaynağını atıl bırakacak olmasıdır.

**Tablo 3:** Standart Yaklaşım Dayalı Risk Derecelendirmesi

Derecelendirme Notu	Perakende-Risk Ağırlığı	Diğer Firmalar için Risk Ağırlığı
AAA'dan AA-'ye kadar	% 75	% 20
A+'dan A-'ye kadar		% 50
BBB+'dan BB-'ye kadar		% 100
BB-'den düşük		%150
Derecelendirilmemiş		% 100

Bu kapsamda, Basel-II'de getirilen KOBİ tanımı dikkat çekicidir. Buna göre KOBİ'ler, yıllık satış cirosu 50 Milyon Euro'dan daha az olan şirketlerdir. Bu tanım, Basel-II kapsamında yer alan avantajlardan faydalanabilme açısından kritik bir ölçüttür. Buna ek olarak Basel-II, söz konusu işletmelerin kullanacağı kredileri de "kurumsal krediler" ve "perakende krediler" olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutmaktadır. KOBİ tanımı kapsamına giren herhangi bir şirketin tek bir bankadan kullandığı toplam kredi miktarı (nakit+nakit dışı) 1 Milyon Euro'nun üzerinde ise, firma bankanın "Kurumsal Portföyü" içerisinde, 1 Milyon Euro'nun altında ise, bankanın "*Perakende Portföyü*" içerisinde yer almakta ve her iki durumda da farklı risk ağırlığına tabi tutulmaktadır (Tablo 4).

**Tablo 4:** Basel-II'ye Göre Firmaların Sınıflandırılması ve Uygulanacak Risk Ağırlıkları.

Kredi Tutarı	Yıllık Satış Tutarı	Sınıflandırma	Risk Ağırlığı
Kredi > 1.000.000 Euro	Ciro > 50.000.000 Euro	Kurumsal	% 100
Kredi > 1.000.000 Euro	Ciro < 50.000.000 Euro	Kurumsal KOBİ	Derecelendirme notuna göre/Not yoksa % 100
Kredi < 1.000.000 Euro	Ciro > 50.000.000 Euro	Kurumsal	% 100
Kredi < 1.000.000 Euro	Ciro < 50.000.000 Euro	Perakende KOBİ	Standart (% 75)

Kaynak: Bank for International Settlements - BIS

Standart Yaklaşım'da perakende kredilere %75 risk ağırlığı verilmektedir. Bu durum Basel-I'e göre kredi talep açısından sermaye maliyetinin düşmesini ifade etmektedir. Perakende portföy içinde bankanın kredi değerliliği yüksek özel müşterileri yer almaktadır. Küçük işletmeler de aşağıdaki koşulları yerine getirmeleri şartıyla perakende portföy içerisinde değerlendirilebilir;

i) Kredi alan bir gerçek kişi, bir şahıs birliği veya küçük girişimci olmalıdır.

ii) Döner kredi, kredinin düzenli şekilde kullanılarak geri ödenmesi, özel kredi, leasing talebi veya küçük işletmeler için kredi limitleri çerçevesinde bir uygulama söz konusu olmalıdır.

iii) Banka açısından ise, perakende portföyünün yapısı, risk ağırlığının %75'i oranında risk azaltılmasını mümkün kılacak şekilde çeşitlendirilmiş olmalıdır,

iv) Kredi talep edenin azami konsolide kredi hacmi 1 milyon Euro'nun altında olmalıdır.

Kurumsal krediler sınıflandırmasına giren KOBİ'lerin kullandıkları krediler için ise, dış derecelendirme şirketlerince verilecek not, banka tarafından dikkate alınmakta ve risk ağırlığı buna göre belirlenmektedir. Derecelendirilmemiş KOBİ'ler ise %100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Burada, "Standart Yaklaşım"da "B-"nin altında derecelendirilmiş bir firmanın risk ağırlığı %150 iken, derecelendirilmemiş bir firmaya %100 risk ağırlığı verilmesinin, riskli olduklarını düşünen firmaların not almaktan kaçınmalarına neden olabileceği düşünülmektedir.

### **3.2. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı**

İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımı'nda (İDDY) ise, bankalarca tahmin edilen parametreler risk ağırlığının hesaplanmasında belirleyici olmaktadır. Bu parametreler; temerrüde düşme olasılığı, temerrüde düşme halinde oluşacak zarar, temerrüde düşme anındaki risk tutarı ve vadedir.

İDDY'nin temel ve gelişmiş olmak üzere iki türü bulunmaktadır (Acar Boyacıoğlu, 2005; 163).

i) Temel yaklaşımda, banka, borçlunun temerrüde düşme olasılığını kendisi tespit etmektedir. Temerrüde düşme halinde maruz kalınacak risk ve temerrüt halinde zarar parametrelerine ilişkin veriler ise denetim otoritesinden sağlanmaktadır. Vade boyutu ise seçime bağlı bir opsiyon olarak 3 yıl veya 1-7 yıl olarak ele alınmaktadır.

ii) Gelişmiş yaklaşımda ise, temerrüde düşme olasılığı, temerrüde düşme halinde oluşacak zarar, temerrüde düşme anındaki risk tutarı parametrelerine ilişkin veriler banka tarafından sağlanabilmektedir. Vade ise zorunlu olarak 1-7 yıldır.

İDD yaklaşımında perakende ve kurumsal portföy arasında ayırım yapılmaktadır.

Cirosu 50 milyon Euro'ya kadar olan KOBİ'ler için kurumsal İDDY'da risk ağırlıklarının büyük oranda uyumlaştırılması söz konusudur. Büyük işletmeler, aynı kredibiliteye sahip olan KOBİ'lere göre daha uygun sermaye maliyeti avantajına sahip olmaktadır. Küçük işletmeler ise 1 milyon Euro'nun altındaki konsolide kredi miktarları için perakende portföy içinde yer alabilmektedirler. Perakende portföy için İDDY'nda risk ağırlıklarının hesaplanabilmesi için gelişmiş İDDY kullanılmak zorundadır.

Basel Komitesi İDDY kullanımını büyük bankalarda geçerli kılınmasını tavsiye etmektedir. Gelişmekte olan ülkeler açısından ise Komite tarafından geliştirilen bazı standartlara dayalı olarak son değerlendirme merciinin gözetim ve denetim otoritesi olması öngörülmektedir (TBB, 2000:5)

Banka bu iki yaklaşımdan birini seçebilir, ancak denetim otoritesinden izin almak zorundadır.

### **3.3. Basel-II Düzenlemeleri ve Türkiye**

2005 yılı sonunda Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın yaptığı tanıma göre; KOBİ'ler 250 kişiden az çalışanı istihdam eden ve net satış hasılatı ve/veya mali bilanço büyüklüğü 25 Milyon YTL'yi aşmayan işletmelerdir. Avrupa Birliği tarafından yapılan KOBİ tanımlamasında ise, 250'ye kadar çalışanı olan ve cirosu 50 Milyon Euro veya bilanço tutarı 43 Milyon Euro'ya kadar olan işletmeler KOBİ tanımı kapsamına alınmıştır. Türkiye'de KOBİ'ler toplam işletmelerin %98'ini oluşturmaktadır.

Türkiye'de, 2009 yılı başında uygulamaya geçmesi beklenen Basel-II düzenlemeleri, KOBİ'lere bazı yükler getirmektedir. Nitekim, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından 2003 yılı içinde gerçekleştirilen "Yerel Sayısal Etki Çalışması" sonuçlarına göre, bankaların kullandığı KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüklerinde artışlar (%5,3'den %6,7'ye) ortaya çıkacağı beklenmektedir. Bu durum, söz konusu krediler için düşük de olsa sermaye maliyeti anlamına gelmektedir. Türkiye'de banka kredilerinin sadece çok düşük bir miktarı (%5-10) KOBİ'lere tahsis edilmektedir. Bu firmaların uluslararası düzeyde kredi kullanma alışkanlıkları da bulunmamaktadır. Bu nedenle, KOBİ'lerin kredi almakta zorlandıkları ve uluslararası piyasalardan borçlanma yoluna gidemedikleri için yeni düzenlemelere bir an önce uyum sağlamalıdır .

Kredi kullanacak işletmenin derecelendirme notu arttıkça banka daha az risk alacak, karşılık olarak daha az sermaye tutacak ve daha az kaynak atılacak ve sonuçta kullanılacak kredinin maliyeti düşecektir. Düşük riske sahip firmaların kredi maliyetleri düşecektir.



Bu süreçte, Türkiye'de KOBİ'lerin karşılaşılabileceği muhtemel sorunlar şu başlıklar altında toplanabilir (Yılmaz ve Küçükçolak, 2006; 222):

i) Finansman: KOBİ'lerin özkaynak yapılarının zayıflığı, kredi tahsis koşullarının değişimi sonucunda finansal olanaklarının daralması, aktif-pasif kalemleri arasındaki vade uyumsuzluğu sonucu ortaya çıkabilecek sorunlar.

ii) Seffaflık: Mali tabloların yeknesak ve kredilendirmeye uygun olmaması (negatif sermaye, zarar), kayıt dışı işlemlerin bulunması.

iii) Risk odaklı fiyatlama: Hem kredi kullananın hem de kredi işleminin riskliliği sebebiyle bankanın "risk odaklı kredi fiyatlaması" yapması, kredi derecelendirme notuna bağlı olarak faiz ve teminat verme zorunluluğu.

iv) Teminatlar: Piyasada ağırlıklı olarak kullanılan teminatlar (müşteri çek ve senetleri ile firma ortaklarının ve grup şirketlerinin kefaletleri) yerine, Basel-II (Standart Yaklaşımı) çerçevesinde uygun bulunan (nakit, belli şartları taşıyan borçlanma araçları-tahvil, vb.-, yatırım fonları, ikamet amaçlı gayrimenkul ipotekleri vb.) teminatların kullanılacak olması.

v) Konjonktürel faktörler: Faaliyet gösterilen sektörler, bölgesel ve uluslararası piyasalardaki gelişmeler ile sosyo-ekonomik gelişmelerin getirebileceği riskler.

#### **4. Basel-II Standartlarının KOBİ'ler Üzerinde Yarattığı Potansiyel Rekabetin Araştırılmasına Yönelik Anket Uygulaması**

KOBİ'ler ekonomik yapılarındaki farklılıklara rağmen, ülke ekonomileri açısından büyük önem arz etmekte, küçük ve esnek yapıları ile ekonomiye büyük katkılar sağlamaktadırlar. Bu çerçevede Türkiye'de 2009 yılı başından itibaren uygulanmaya başlanması planlanan olan Basel II kriterleri KOBİ'leri doğrudan etkileyecek olup, Basel-II Kriterlerinin gündeme gelmesi, KOBİ'lerin Avrupa Birliği sürecinde uluslararası rekabete hazır olmaları gerekliliğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

##### **4.1. Araştırmanın Amacı**

KOBİ'ler üzerinde Basel-II kriterlerinin yaratacağı muhtemel etkilerin gözlemlenmesi, bu etkilerin KOBİ'ler arasında oluşturacağı rekabetin araştırılması ve KOBİ'lerin Basel-II kriterlerine bakış açılarının ölçülmesi, bu araştırmanın temel amacını teşkil etmektedir.

##### **4.2. Araştırmada Kullanılan Veriler**

Araştırmada Amasya ili örnek bölge olarak ele alınmış olup, araştırmada kullanılan veriler, Amasya ilinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerde uygulanan anket çalışması sonucunda elde edilmiştir.

Araştırma’da Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın yaptığı tanım ve çalışan sayısı baz alınarak, sermaye şirketleri anket kapsamına alınmıştır. Amasya ilinde 93 anonim şirket ve 368 limited şirket olmak üzere kayıtlı toplam 568 sermaye şirketi bulunmaktadır. Bu şirketlerden üretim işletmesi olarak tanımlanan 75 adet küçük ve orta ölçekli işletme ile anket çalışması planlanmış, ancak 57 adet KOBİ bunu kabul etmiştir. Anket formuna verilen cevapların eksikliği ve tutarsızlığı nedeniyle 7 adet değerlendirme dışına alınarak, 50 adet KOBİ’den elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

Anket formunda yer alan sorulardan ilk altı tanesi, anket uygulanan şirketlere ait genel bilgileri, 7. ve 8. sorular anket kapsamındaki işletmelerin finansal sorunları ve bu sorunları nasıl çözdüklerine ilişkin bilgileri ve 9-20. sorular ise işletmelerin Basel-II hakkındaki görüş ve fikirlerine yönelik bilgileri içermektedir.

#### 4.3. Bulgular

Ankette yer alan KOBİ’lerin adı, kuruluş yılı konular değerlendirilmemiştir.

##### 4.3.1. Şirketler İle İlgili Genel Bilgiler

i) Sermaye şirketleri kapsamında yapılan çalışmada, anket formlarından elde edilen veriler çerçevesinde, ankete katılan 50 adet küçük ve orta ölçekli işletme içerisinde 35’i (%70) limited şirket, 15’i (%30) ise anonim şirket olarak faaliyet göstermektedir.

**Tablo 5:** Ankete Katılan KOBİ’lerin Türü

İşletmenin Türü	İşletme Sayısı	Yüzde
Limitet Şirket	35	70
Anonim Şirket	15	30

ii) Ankete katılan küçük ve orta ölçekli 50 adet şirketin çalışan sayılarına ilişkin verdikleri bilgilerden elde edilen bulgulara göre; %48’i çok küçük ölçek kapsamında yer alan KOBİ, %36’sı küçük ölçek kapsamında yer alan KOBİ ve %16’sı orta ölçek kapsamında yer KOBİ konumundadır.

**Tablo 6:** Şirketlerin KOBİ Tanımlarına Göre Çalıştırdıkları Kişi Sayıları

KOBİ Tanımlaması	Yüzde
Çok Küçük Ölçekli	48
Küçük Ölçekli	36
Orta Ölçekli	16

iii) Kendilerini Basel-II Kriterleri kapsamındaki KOBİ tanımlamalarından hangisine dahil edebilecekleri yönündeki sorudan elde edilen bulgular çerçevesinde ankete cevap veren şirketlerden %92’si şirketlerini

perakende KOBİ (farklı bankalardaki toplam kredileri 1 milyon Euro'nun altında olan KOBİ'ler) ve %8'i ise kurumsal KOBİ (toplam cirosu 50 milyon Euro'yu geçmeyen firmalar) olarak değerlendirmişlerdir.

**Tablo 7:** KOBİ'lerin Basel-II Kriterlerine Göre Değerlendirilmesi

<b>KOBİ Tanımlaması</b>	<b>Yüzde</b>
PerakendeKOBİ	92
Kurumsal KOBİ	8

#### **4.3.2. KOBİ'lerin Finansal Sorunları.**

Ankete katılan küçük ve orta ölçekli işletmelerden karşılaştıkları finansman sorunlarını, önem sırasına göre derecelendirmeleri istendiğinde; firmalardan %25'inin alacaklarını zamanında tahsil edemedikleri, %21'inin vadeli satışların çok olduğu, %14'ünün öz kaynaklarının yetersiz olduğu, %13'ünün maliyetlerindeki yüksekliği, %8'inde işletme sermayesindeki yetersizliği, %7'sinin uygun faizde kredi temin edemedikleri, %6'sında ticari kredilerin vadelerinin kısalığı, %3'ünde döviz kurlarının dalgalanmasını, %2'sinde gerekli yatırımların yapılamaması ve %1'inde ise diğer finansman sorunları olarak sıralamışlardır.

**Tablo 8:** KOBİ'lerin Karşı Karşıya Kaldıkları Finansman Sorunları

<b>İşletmelerin Finansman Sorunları</b>	<b>Yüzde</b>
Öz Kaynak Yetersizliği	% 14
Alacakların Zamanında Tahsil Edilememesi	% 25
Döviz Kurlarında ki Dalgalanma	% 3
Ticari Kredilerin Vadelerinin Kısalığı	% 6
İşletme Sermayesinin Yetersizliği	% 8
Vadeli Satışlarının Çokluğu	% 21
Girdi maliyetlerindeki Yükseklik	% 13
Uygun Faizle Kredi Temin Edememe	% 7
Gerekli Yatırımların Yapılamaması	% 2
Diğer	% 1

Ankete tabi tutulan KOBİ'lerin öncelikle kendi öz kaynaklarıyla finansman sağlamaya çalıştıkları, mecbur kalmadıkça diğer finansman kaynaklarını kullanmadıkları Tablo 9'da görülmektedir.

**Tablo 9:** KOBİ'lerin Başvurdukları Finansman Kaynaklarının Derecelendirilmesi

Finansman Kaynakları	Firmaların Kaynakları Kullanma Derecesi (%)
Tamamen Öz Kaynaklar	%37,3
Finans Kurumları (Factoring, leasing şirketleri gibi.)	%8,1
Serbest Piyasa (Tefeci gibi)	%2
Satıcı Kredileri(Açık Hesap)	%1
Gayrimenkul Satışları	%3,2
Ticari Banka Kredileri	%22,2
Faizsiz Bankacılık	-
Eş-Dost-Akraba	%8,2
Teşvikli Krediler	%4,7
Vadeli Çek ve Senet	%13,3
Diğer	-

Söz konusu KOBİ'ler öz kaynakları yetersiz kaldığında ilk olarak banka ticari kredilerine başvurmakta, onu vadeli çek ve senet izlemektedir. KOBİ'ler için finansman kaynaklarından serbest piyasa, satıcı kredileri ise küçük bir paya sahiptir. KOBİ'lerin bu kaynakları çoğunlukla tercih etmedikleri görülmektedir.

#### 4.3.3. KOBİ'lerin Basel-II ile İlgili Görüşleri.

i) Amasya'da uygulanan ankete göre, KOBİ'lere kredilendirmede kendilerine hangi yaklaşımı uygun gördükleri sorulmuştur. Elde edilen sonuçlar Tablo 10'da belirtilmiştir.

**Tablo 10:** Kredilendirme Tercihleri

Kredilendirme Yaklaşımı	Firmaların Tercihi (%)
Geleneksel Yaklaşım	56
Basel II Yaklaşımı	44

Firmaların çoğunluğu kendilerine, kredilendirmede geleneksel yaklaşımı (mevcut yaklaşım) uygun görmektedir. Basel-II Yaklaşımını seçenlerin oranı da düşük değildir ve KOBİ'lerce daha az tercih edilmesinin nedeni ise, firmaların Basel-II Yaklaşımı'nı yeterince iyi bilmemesinden dolayı kaynaklanmaktadır. Firmalar, Basel II Kriterleri hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunda bu oran daha da artabilecektir.

ii) Basel II Yaklaşımı'nı kendilerine uygun bulan firmaların %56'sı, kredilendirmenin firmanın risk derecesine bağlı olarak yapılmasından, %32'si kredi maliyetlerinin riske bağlı olarak doğru fiyatlandırma yapılmasından ve geri kalan %12'si ise firma teminatlarının güçlü olmasından dolayı Basel-II Yaklaşımı'nı kendilerine uygun görmektedir.

iii) Firmaların Geleneksel Yaklaşımı tercih etmemelerinin nedenleri açık uçlu olarak sorulmuş ve;

-Kredilendirmenin bankanın maliyetinin üzerine kar payı konulması yoluyla yapılması,

-Kredilendirmede uzman görüşlerin yaptığı sonuçların subjektif olması,

-Farklı bankaların farklı değerlendirmesi, bankacılık sektöründe ortak bir fiyatın oluşmasını engellemesi,

-Teminatların türünün değişmesi nedeni ile firmanın tercihi, olarak belirtilmiştir.

iv) Basel-II çerçevesinde uygun bulunan teminatlar Tablo 11'da firmaların tercih sırasına göre düzenlenmiştir.

**Tablo 11: Basel-II Çerçevesinde Uygun Bulunan Teminatlar.**

<b>Basel II'ye Göre Uygun Bulunan Teminatlar</b>	<b>Firma Tercihi (%)</b>
Nakit, mevduat veya mevduat sertifikası	21
Altın	2
Borçlanma Senetleri	22
Ana endeksteği hisse senetleri	6
Yatırım fonları	5
Ana endeks dışında, ancak organize piyasalarda işlem gören senetler	4
Ana endeks dışında, ancak organize piyasalarda işlem gören senetleri de kapsamakta olan fonlar	3
Gayrimenkul ipoteği	34

Yukarıda belirtilen Tablo 11'e göre, firmalar Basel-II çerçevesinde teminat olarak sırasıyla gayrimenkul ipoteği, borçlanma senetleri, nakit, mevduat veya mevduat sertifikasını kendilerine uygun bulmaktadır. Bu firmalar teminat kapsamında, altın ve ana endeks dışında, ancak organize piyasalarda işlem gören senetleri de kapsamakta olan fonları fazla kullanmamaktadır.

v) Bilindiği gibi Basel-II Kriterlerinin KOBİ'lere etkisi beklenen ve doğal bir sonuçtur. Araştırma kapsamında Amasya KOBİ'lerine, Basel-II'nin reel sektöre nasıl etki edebileceği sorulmuştur. KOBİ'lerin verdikleri cevaplar kapsamında Basel-II'nin reel sektöre muhtemel etkileri ve oranları aşağıda belirtilmiştir.

1. Kredilerde fiyat farklılaştırmasını artırması (%33)
2. Derecelendirme gereksinimi artırması (%27)
3. Borçlanma maliyetinin seviyesini değiştirmesi (%15)
4. Bankalarca talep edilen verilerin kapsamını artırması (%12)

5. Teminat türlerini değiştirmesi (%9)
6. Yönetim yapısında değişikliğe neden olması (%4)

Bu verilere göre, Basel-II ile birlikte fiyat farklılaşmalarının, derecelendirme gereksinimlerinin artması ve borçlanma maliyetinin seviyesinin değişmesi KOBİ'lerce gözlenen öncelikli etkilerdir. Teminat türlerinin değişmesi ve yönetim yapısında değişimin oluşması KOBİ'lere göre çok beklenen etkiler değildir.

vi) Basel II Kriterleri'nin gündeme gelmesi ile Basel-II'nin firmalara etkisinin yanında, firmaların bir takım finansal zorluklar yaşayacağı da olasıdır. Finansal zorlukların KOBİ'ler üzerinde yaratacağı etki, Tablo 12'de gösterilmiştir.

**Tablo 12:** Basel-II Uygulamasının Firmalara Yaşatacağı Finansal Zorluklar

<b>Firmaların Yaşayacağı Finansal Zorluklar</b>	<b>Firmalara Etkisi</b>
Şeffaflık Sorunları	%38
Finansman Sorunları	%30
Risk Bazlı Fiyatlandırma	%21
Teminatlandırma	%11

Firmalar, yaşayacakları en büyük sorun olarak şeffaflık sorununu görmektedir. Firmaların yaptıkları işlemlerin Basel-II kriterlerine uygun olması için, şeffaf mali tabloların hazırlanması gerekmektedir. Bu da firmalar için şeffaflık sorununu oluşturmaktadır. Bunun yanında Basel-II ile birlikte firmalar için finansman sorunları da kaçınılmaz olacaktır. Firmaların, finansman sorunları yaşamaması sermaye yapılarını güçlendirmeleriyle mümkündür.

Kredilendirmenin riske bağlı fiyatlandırma yolu ile yapılması da firmalar için bir sorun teşkil etmektedir. Çünkü, firmaların büyük bir çoğunluğu firmasına ait kredi riskini veya kredi notunu bilmemektedir. Diğer yandan teminatlandırma konusundaki değişiklikler bir sorun teşkil etmekle birlikte, firmalar için çok büyük bir finansal zorluk olarak görünmemektedir.

KOBİ'lerin rekabet avantajı sağlamanın ön koşulu Basel-II kriterlerinin firma bünyesinde benimsenmesine bağlıdır. Basel-II'ye geçiş süresince KOBİ'ler; şeffaflaşmalı, ana faaliyet konularında çalışmalı, finansman konusunda uzman insan kaynağına yatırım yapmalı, KOBİ'ler sermaye yapılarını güçlendirmeli ve kurumsal yönetim kültürünün üst düzey yöneticilerinden tüm kurum çalışanlarına kadar yaygınlaştırılması için çalışmalar yapılmalıdır.

KOBİ'lerin Basel-II kriterlerinin gündeme gelmesi ile, rekabet üstünlüğü yaratıp varlıklarını sürdürmesi için yukarıda sayılan koşulları firma

bünyesinde yerine getirmesi gerekmektedir.

vii) Amasya ilinde yapılan ankette, KOBİ'lere Basel-II kriterlerine geçiş sürecini sorunsuz bir şekilde tamamlamaları bekleyip beklemedikleri sorulmuştur. Elde edilen sonuçlar aşağıda belirtilmiştir.

**Tablo: 13:** Basel-II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lerin Beklentileri.

Basel-II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lerin Beklentileri	Oran
Basel II'ye sorunsuz bir şekilde geçişi bekliyorum	%84
Basel II'ye sorunsuz bir şekilde geçişi beklemiyorum	%16

Ankete katılan firmaların %84'ü Basel-II'ye sorunsuz bir şekilde geçişi beklemektedir.

### 5. Sonuç

1974 yılında bankaların, dünya çapında ortak standartlarını oluşturmak amacıyla oluşturulan Basel Komitesi tarafından, 1988 yılında bankaların uymaları gereken çalışma kriterlerini belirten Basel-I kriterleri; daha sonra da mali piyasaların gelişmesi ve işlemlerin karmaşıklaşması sonucu 1999 yılında Basel-II ilk taslak metni ve 2004 yılında son şekli verilerek Basel-II kriterleri oluşturulmuştur.

Basel II Standartları beraberinde, risk odaklı sermaye yönetimini ve risk odaklı kredi fiyatlamasını getirecektir. Basel-II ile birlikte kredinin subjektif yöntemlerle iyi veya kötü kredi olarak belirlenmesi sürecinden, kredinin çeşitli unsurları ile çok riskli az riskli olduğunun belirlenmesi sürecine girilecek ve fiyatlama buna göre yapılacaktır.

Uluslararası uygulamada 2007 yılında yürürlüğe giren Basel-II kriterleri tüm ekonomik ortamı ve özellikle KOBİ'leri yakından etkileyecek hükümler içermesi nedeniyle hem bankalar hem de küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından doğru anlaşılması ve yorumlanması gerekmektedir. Yapılan bu çalışmada, Basel-II'ye geçiş sürecinde, Amasya ilinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin yapısı ve Basel-II hakkındaki izlenimleri araştırılmıştır. Bilindiği gibi Basel-II kriterlerinin Türkiye'de 2009 yılında yürürlüğe girmesi planlanmaktadır. Yapılan anket çalışması ile Amasya ilinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin Basel-II kriterleri ile ilgili sözlü bilgi verildikten sonra, bu kriterlerden haberdar olup olmadıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Ankete katılan firmaların %92'si pazarda KOBİ olup, %56'sı mevcut geleneksel yaklaşımı tercih etmektedir. Ancak kredilendirmenin firmanın risk derecesine bağlı olarak yapılmasından ve Basel-II çerçevesinde teminatların uygun görülmesi nedenleriyle, KOBİ'lerin Basel-II Kriterleri'ne uyum konusunda iddialı oldukları gözlenmiştir.

Basel-II'ye geçişle birlikte KOBİ'lerin banka kredilerinden yeterince ve uygun maliyetlerle yararlanabilmeleri için sermaye yapılarını kurumsal yönetimle birlikte güçlendirmeleri, bağımsız derecelendirme kuruluşlarından olumlu kredi notu alabilmesi ve düşük maliyetlerle kredi kullanabilmesi için mali bilgilerin düzenli ve doğru olarak raporlanması, uluslararası standartlara uygun mali tablolar hazırlanması, finansal raporlamada bilişim teknolojilerindeki gelişmelerden yararlanması, faaliyetlerin kayıt altına alınması ve şeffaf bir politika izlenmesi gerekmektedir.

Basel-II kriterleri ile birlikte kredilendirmede riske dayalı bir fiyatlama yapılacağından KOBİ'lere kredi maliyetlerini düşürmek için uygun teminat olanakları sağlanmalıdır. Basel-II kriterleri ile birlikte bankalar kredi kullanırken işletmelerden likiditesi yüksek teminatları talep edeceğinden KOBİ'ler özellikle bunun farkında olmalıdır. Bu çerçevede, KOBİ'lerin teminat olarak kullandığı ortak kefaleti, grup şirketi kefaleti, müşteri çek ve senetleri gibi araçların Basel-II ile birlikte ortadan kalkmasıyla birlikte Kredi Garanti Fonu KOBİ, kredilerinin teminatlandırılmasında önemli bir mekanizma olarak kullanılabilir.

Son olarak, Ticari kredi kullanmak isteyen KOBİ'lerin Basel-II kriterlerine hazırlıklı olmaları gerekmektedir. KOBİ'lerin yapısı ile Basel-II kriterlerine uyum arasında büyük bir ilişki söz konusudur. Bundan dolayı "yeterince şeffaf", "iyi yönetilen", "sermaye yapısı güçlü", "finansal ve niteliksel bilgi sahibi", "müşteri odaklı ve kaliteye yönelik çalışan" KOBİ'ler, değişime kolaylıkla ayak uydurabilecek, rekabet avantajı sağlayabilecek ve esnek yapıları ve bankalarla olan yakın ilişkileri itibarıyla, Basel II kriterlerine uyum sürecini sorunsuz bir şekilde tamamlayabileceklerdir.

#### **ABSTRACT**

#### **A SURVEY ON ANALYZING THE IMPACT OF BASEL II STANDARDS OVER SMES**

Basel-II is a comprehensive arrangement that determines the standards of capital adequacy of banks and brings risk management in the foreground. It will be performed in European Union and G-10 countries beginning from 2009 and in our country beginning from 2009. The targets of Basel-II standards are increasing the risk measurement and capacity of banks and in this way providing to have a stronger banking system. However Basel-II arrangements are intended for banking and finance system, it concerns SMEs closely that want to use credit from system. Crossing from process of traditional credit granting to process of risk focused credit granting with Basel-II, period, volume, price and guarantee of credits that will be used by SMEs will be



affected.

A survey was conducted for determining SMEs' level of understanding and performing the international Basel-II standards that are planned to put into practice in Turkey beginning from 2007, for determining the financing problems of firms in process of transition to Basel-II, for researching the potential competition between SMEs created by Basel-II standards. According to results of survey the SMEs of Amasya have knowledge about Basel-II criteria and think that they will not face any problems in the process of transition.

**Key Words:** Basel-II, SME's, The credits of SME's

#### KAYNAKÇA

- ACAR BOYACIOĞLU, M. (2005), "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Basel II Kriterlerinin KOBİ'lerin Finansmanı Üzerine Etkileri", *4.Orta Anadolu İşletmecilik Kongresi Bildiriler Kitabı*, TOBB Üniversitesi, Ankara, 159-166.
- ALTMAN, E.I., SABATO, G., "Effects of the New Basel Capital Accord on Bank Capital Requirements for SMEs", *Journal of Financial Services Research*, 28,2005, 15-42.
- ARAS, G., "Basel-II Uygulamasının KOBİ'lere Etkileri ve Geçiş Süreci", *Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2005.
- AYADI, R., ve ROSSİ, F.D., "Practical Implications of the New Capital Accord for the European Banking Systems Results&Analysis of Industry Survey", *Working Paper*, 2002, 1-14.
- BABUÇCU, Ş., *Bankalarda Risk Yönetimi*, Akademi Yayınevi, Ankara, 2005
- Bank for International Settlements, "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards", 2004, [www.bis.org](http://www.bis.org) .
- Bank for International Settlements, "Implementation of Basel II: Practical Considerations", 2004, [www.bis.org](http://www.bis.org)
- Basel II for SMEs", UEAPME, [www.sme-basel2.com](http://www.sme-basel2.com)
- BDDK, "Basel-II Sayısal Etki çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu", BDDK Araştırma Dairesi, 2004.
- İLSEVEN, N., (2005), "Yeni Uluslararası Bankacılık Mimarisi: Basel-II ve KOBİ'lerin Finansmanı, Etkiler, Beklentiler" Türkiye Finans Yöneticileri Vakfı, İstanbul, .

- POWELL,.A., (2004), "Basel II and Developing Countries: Sailing through the Sea of Standards", Universidad Turcuato Di Tela and The World Bank.
- TBB, (2000), "Sermaye Yeterliliđ Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirilmesi", www.tbb.org.tr.
- YAYLA, M., KAYA, Y.T., (2005), "Basel-II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci", BDDK, Araştırma Dairesi Çalışma Raporu, 3.
- YILMAZ M.K., ve KÜÇÜKÇOLAK A., (2006) "Basel-II Uygulamalarının KOBİ'lere Etkileri ve İMK Şirketlerinin Bu Açıdan Değerlendirilmesi" *5.Orta Anadolu İşletmecilik Kongresi Bildiriler Kitabı*, 15-17 Haziran.2006, GOPÜ, Tokat, 218-232.